

GEORGE F. BASS İLE
SUALTI ARKEOLOJİSİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI ÜZERİNE SÖYLEŞİ

ERKAN KURUL*

“Tıpkı kara arkeologları gibi, sualtı arkeologları olarak bizler de eskiçağ tarihi, klasik filoloji, Yakın Doğu araştırmaları, sanat tarihi vb. disiplinlerle etkileşim içerisindeyiz, yani bu disiplinlerden hem bilgi ediniyoruz hem de bu disiplinlere katkıda bulunuyoruz”.

Burada okuyucuya sunulan söyleşi metni 2016 yılında, doktora tezime yönelik araştırmalarımı sürdürdüğüm sırada ziyaret etmiş olduğum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü Bodrum Araştırma Merkezi'ndeki (INA-BRC - Institute of Nautical Archaeology Bodrum Research Center) çalışmalarım kapsamında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, Sualtı Arkeolojisi'ne yönelik öncül çalışmalar gerçekleştiren *Institute of Nautical Archaeology*'nin (INA) kurucusu olan emekli öğretim üyesi Prof. Dr. George F. Bass ile e-mail yoluyla yürütülmüştür. Söyleşi kapsamında yer alan sorular dâhilinde, Prof. Dr. George F. Bass'ın Türkiye karasularındaki elli yılı aşkın tecrübe ve bilgi birikiminin sualtı arkeolojisi özelinde çalışmalar gerçekleştiren bilim insanları, akademisyenler, araştırmacılar ve de konuya ilgi duyan bilimseverlerle paylaşılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Sualtı Arkeolojisi'nin kuruluşu, gelişimi, Türkiye'deki mevcut durumu, tarih araştırmalarındaki yeri, önemi ve etkisi mercek altına alınmaktadır. Son olarak, söz konusu branştan mezun olan öğrencilerin istihdam durumları ve kaygılarına yönelik tespitler de görüşmenin gündeminde yer almaktadır.

2003 Titanik Dalışından Önce
George F. Bass (Fotoğraf: David Concannon)

I. 1960 yılında, Gelidonya Burnu Tunç Çağı Batığı'na sualtı kazısı odaklı ilk dalışımızı gerçekleştirdiğinizde Sualtı Arkeolojisi disiplini arkeolojiye destek sunan bir araştırma metodu olmaktan çıkartıp ayrı bir bilim disiplini statüsüne taşıyacak ilk adımları attınız ve bu disiplinin gelişimine öncü oldunuz. Bu doğrultuda, 1960 yılından günümüze kadar yarım yüzyılı

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. erkankurul@akdeniz.edu.tr
Burada okuyucuya sunulan söyleşi metni hocamızın maillerinde ifade ettiği şekilde, üzerinde hiçbir *corrigendum* veya *addendum* yapılmadan yalın haliyle yayımlanmıştır.
Röportaj teklifimi kabul ederek değerli görüş ve düşüncelerini benimle paylaşan Prof. Dr. George F. Bass'a, görüşmenin gerçekleşmesi hususunda referans sunan Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü (INA-BRC) müdürü Tuba Ekmekçi'ye ve röportaj metninin çevirisini gözden geçiren Özge Acar'a teşekkürü bir borç bilirim.

aşkın bir süreç sonunda sahip olduğunuz bilgi birikimi ve tecrübeleriniz ışığında, sualtı arkeolojisinin gelişimi ve günümüzdeki mevcut durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Aslında sualtı arkeolojisini ayrı bir disiplin olarak görmüyorum. Tıpkı bazı arkeologların Hellen seramiği, mimarisi ya da heykelciliği üzerine yoğunlaşması –ki onlar genelde Sanat Tarihi kürsülerinde ders verirler– ve nümismatların sikkeler, epigrafların ise yazıtlar üzerinde çalışmaları gibi, biz sualtı arkeologlarının da uzmanlık alanı denizcilikle ilgili şeylerdir. Biz, tüm arkeologlar birbirimize bağlıyız. Belki emekli olduğumda ben de William Biers’in (kendisi Pennsylvania Üniversitesi’nde öğrenciyken benden *Klasik Arkeolojiye Giriş* dersi aldı) *The Archaeology of Greece* adlı eserine benzer bir ders kitabı yazarım gibi saf bir düşünceyle oldukça geniş bir arkeoloji kitaplığı oluşturdum. Ancak ben kendi kitabımda, kronolojik şekilde ilerleyen bölümlere bir de gemileri ekleyecektim. Neticede bugün biz Geç Bronz, Arkaik, Klasik, Hellenistik, Roma İmparatorluk ve Doğu Roma İmparatorluk dönemlerine ait gemilerin nasıl inşa edilip kullanıldığını biliyoruz. O halde neden bu bilgileri vazoların, tapınakların, mezarların, heykellerin, sikkelerin, yazıtların yanına eklemeyelim? Ne yazık ki benim enerjim tükendi ve şu an 83 yaşında, var olan tüm yayınları, özellikle de ben emekli olduktan sonra basılan Erken Klasik Hellas ile ilgili yayınları okumak benim için oldukça zor bir iş! Bir Eski Mısır Bilimcisi, bir Klasik Arkeolog veya Kutsal Kitap Arkeoloğu ile karıştırılmaz, Sualtı Arkeoloğu da aynı şekilde. Ancak biz hepimiz arkeoloğuz. İlk kitabım olan “*Sualtı Arkeoloji*”de (Archaeology Under Water) “sualtı arkeoloğu” olarak anılıyor olmamıza nasıl karşı çıktığımı görebilirsiniz. Zira farklı alanlarda uzman arkeologları çalıştıkları çevre bazında isimlendirip onları çöl arkeoloğu, dağ arkeoloğu, balta girmemiş orman arkeoloğu ya da mağara arkeoloğu şeklinde adlandırmayız.

Bununla birlikte arkeolojinin bu alt disiplininin bu derece büyümesi karşısında şaşkıyım. Şu an Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, İsrail, Danimarka, İsveç, Avustralya, Meksika, Türkiye, Kanada, Çin ve eminim ki başka yerlerde de çeşitli niteliklerde akademik programlar mevcut veya Hindistan, İspanya, Japonya, Polonya, İskandinavya ve yine başka yerlerde de, hükümet destekli saha araştırmaları yapılıyor. Aynı şekilde, Vasa Müzesi’nden tutun da Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Mary Rose Müzesi, Turks ve Caicos Adaları’ndaki Molasses Resifi Batığı Müzesi ve de Kıbrıs’taki Kyrenia Batığı Müzesi’ne kadar onlarca müze koleksiyonları arasında gemi batıklarından çıkarılan buluntuları barındırıyor. *The International Journal of Nautical Archaeology* isimli süreli yayın Joan du Plat Taylor tarafından kendisinin Gelidonya Burnu’ndan İngiltere’ye dönüşünün hemen ardından çıkartılmaya başlandı. Bu dergi ilk zamanlarda zayıf bir içeriğe sahipti, öyleki dergiye gönderilen ve baştan savmadan biraz daha ileri seviyedeki hemen hemen her makale kabul alabiliyordu. Ancak şu an bu dergi arkeoloji alanındaki herhangi bir dergi ile aynı düzeyde birinci sınıf bir yayın durumunda. Eskiden insan bizim alanımızda gerçekleşen hemen her şeyi takip edebiliyordu. Böyle bir şey artık mümkün değil! Ben yalnızca INA’nın bile şu an Kuzey Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya gibi dört farklı kıtadaki kazı ve yüzey araştırmalarında neler yaptığını tam anlamıyla takip edemiyorum. INA Amerika Birleşik Devletleri, Karayip Adaları, İspanya, Bulgaristan, Türkiye, İsrail, Mısır, Eritre, Sri Lanka ve Japonya’da batık kazıları gerçekleştirdi; İtalya, Fas, Malta, Meksika, Jamaika, Cayman Adaları, Gürcistan ve de batık kazısı yapılan bütün ülkelerde ise yüzey araştırmaları yürüttü.

1960’ta bunu hayal bile edemezdim!

II. Denizcilik tarihine yönelik sürdürülen araştırmalar ve çalışmalar odaklı düşünüldüğünde, üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz Sualtı Arkeolojisi disiplini açısından ne gibi öz değerlere sahiptir ve bu öz değerlerden oluşan kültür birikiminin Akdeniz tarihinin aydınla-

tılmasında ne gibi roller üstlenebileceğini düşünüyorsunuz?

Türkiye'nin sahil hattı, Suriye'den Gürcistan'a kadar devam eder ve oldukça uzundur. Bununla birlikte, bu hattın büyük bir bölümü kayalık bir yapıya sahiptir. Bu durum da, söz konusu sahil şeridini çok sayıda gemi batığı, bu batıkların keşfi ve kazıları için ideal bir yer haline getirir. Bunun da ötesinde, bu sahillerin kadim tarihi dolayısıyla, herhangi bir denizde bulunabileceklerden çok daha eski batıklara ulaşılma şansı vardır. Bu batıklar bize gösteriyor ki, çoğu bilim adamı tarafından uzunca bir süredir kabul gören, Mikenlerin denizcilik faaliyetlerini tekelinde bulundurduğu fikri aslında tamamen yanlıştır. Bu arada kanunlara ilişkin keşifler de yaptık. Farklı boyutlardaki gemilerin demir çıparlarının sayılarını ve ağırlıklarını gösteren Ortaçağ denizcilik yasaları ilk olarak MS VII. yüzyıl kadar erken bir tarihte ortaya çıkmıştır. Yassıada Doğu Roma batığı bunun kanıtıdır; bu batığın 7 demir çıpasının ağırlığı 50'şer Roma *pound*'u olarak belirlenmiştir. Bu olay, bu türdeki erken kaideden bile yüzlerce yıl önceki döneme aittir. İşin garip yanı, biz de tam Türkiye karasularında Arkaik Dönem'den Klasik ve Doğu Roma İmparatorluğu dönemlerine değin Hellen gemi yapımıcılığının izlerini sürüyorduk!

III. Sualtı Arkeoloji disiplinine yönelik düşünüldüğünde, bu bilim dalının en yakın etkileşime sahip olduğu başlıca disiplinler nelerdir ve Sualtı Arkeolojisi bu disiplinler ile ne tür bir etkileşime sahiptir?

Dendrokronoloji, paleobotanik, kurşun-izotop analizi ve radyokarbon tarihleme gibi arkeolojinin pek çok dalı tarafından kullanılan disiplinlerin yanı sıra, biz hiperbarik tıp, okyanus bilimi ve denizcilik teknolojisi alanlarıyla da yakın bağlantı içerisindeyiz. Hiperbarik tıp bizim ne kadar derine dalış yapabileceğimizi, belirli bir derinlikte ne kadar süre kalabileceğimizi ve de vurgundan (medikal olarak *decompression sickness* ya da *caisson disease* terimleriyle belirtilmektedir) kaçınmak amacıyla ne kadar süre boyunca basıncı azaltmamız gerektiğini belirler. Öte yandan, tıpkı kara arkeologları gibi, sualtı arkeologları olarak bizler de eski çağ tarihi, klasik filoloji, Yakın Doğu araştırmaları, sanat tarihi vb. disiplinlerle de etkileşim içerisindeyiz, yani bu disiplinlerden hem bilgi ediniyoruz hem de bu disiplinlere katkıda bulunuyoruz.

IV. Türkiye karasuları dâhilinde, Bronz Çağı'ndan Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'ne kadarki geniş bir kronolojik süreçte batık kazıları yönetmiş olduğunuz bilinmektedir. Yönetmiş olduğunuz bu kazılar kapsamında gün ışığına çıkarmış olduğunuz materyal kültür kalıntılarının tamamını Bodrum Kalesi'nde toplayarak ve burada muhafaza ederek söz konusu yapıyı dünyanın en önemli sualtı arkeoloji müzelerinden biri haline getirdiniz. Akdeniz havzasında özellikle 19. yüzyılda çeşitli kazılar gerçekleştiren farklı arkeologların çıkarmış oldukları tarihi eserlerin büyük çoğunluğunu yurtdışına naklettikleri ve bu eserlerin de Avrupa ya da Amerika müzelerinin koleksiyonlarında sergilendikleri bilinirken, sizin izlemiş olduğunuz bu yol ve mevcut çizginiz hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Türkiye karasularında gerçekleştirmiş olduğum bütün keşiflerin sonuçlarının Türkiye'deki bir müzede bir araya getirilip sergileniyor olmasından ve özellikle de bu müzenin Bodrum'da yer almasından dolayı büyük mutluluk duyuyorum; zira kazacağım ilk batıkların yerini Peter Throckmorton'a göstererek, onun da bunları bana bildirmesiyle bu öncül çalışmalarımı mümkün kılanlar bizzat Bodrumlu sünger avcılarıdır. 1960 yılında Türk hükümetinin izniyle Bodrum Kalesi'ndeki müze için naçizane ilk adımı attım. Ancak işin gerçeği, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi bugün dünya çapındaki ününü müze müdürü Oğuz Alpözen'in ileri görüşlülüğü, hayalgücü ve sıkı çalışmasına

borçludur. Kendisi 1960'lı yılların başında, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde henüz bir lisans öğrencisiyken Yassıada'da bizimle birlikte dalmayı ve sualtında kazı yapmayı öğrendi. Yani bizim kendisiyle birlikte uzun bir geçmişimiz var ve sonunda karşılıklı oluşan güven, biz yabancılara onun müdürlüğündeki müzede normalde olandan daha rahat bir çalışma ve buluntularımızı sergilemede de iş birliği yapma imkânı sundu. Sonuç olarak bu güven her iki tarafa da karşılıklı avantaj sağladı.

19. yüzyıl arkeologlarının buldukları materyal kültür kalıntılarını kendi ülkelerine nakletmeleri konusu tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Bu buluntuların dünyanın çeşitli yerlerindeki ansiklopedik müzelerde sergilenmeleri, televizyondaki belgesellerin hayatımıza girmesinden ve de uçak seyahatinin uzak ülkelere ulaşım kolaylığı sağlamasından önceki zamanlarda arkeoloji ve eski çağ tarihine ilişkin ilgi ve farkındalığı arttırdığı kesin, zira o zamanlar Mısır'ı, Mezopotamya'yı, hatta Yunanistan ve Türkiye'yi bile çok az insan ziyaret edebiliyordu. Bu suretle, bu durumun iyi bir sonuç doğurmuş olduğu düşüncesindeyim. Ancak modern zamanlarda durum farklıdır. İNA ise, kazının gerçekleştirildiği yer her neresi olursa olsun bulunan materyal kültür kalıntılarını batığa en yakın yerde konumlanan uygun bir müzeye teslim etmeyi bir çalışma prensibi haline getirmiştir; ister Amerika Birleşik Devletleri olsun, ister Japonya, Mısır, Eritre ya da Jamaika, bu böyledir. Yine de ansiklopedik müzeler olduğu için mutluyum, zira herkesin Doğu seramiklerini görmek için Çin'e veya Japonya'ya ya da İnka yapılarını görebilmek için Güney Amerika'ya gitmek zorunda kalması üzücü olurdu.

V. Günümüzde sualtı arkeolojisinin ve paralelinde sualtı arkeologlarının karşısında duran en büyük problemler nelerdir ve bu problemler hakkındaki çözüm önerileriniz nelerdir?

Şundan kesinlikle eminim ki, çoğunlukla halk arkeologlara karşı define avcılarının yanında yer alıyor. Bu kısmen arkeologların hatası, zira çalıştıkları konularla ilgili kamuya hitap eden yayınlar yaparak kendi statülerini daha da sağlamlaştırmıyorlar. Bu durum Türkiye'de bir sorun oluşturmuştur, zira bildiğim kadarıyla Türkiye'de bilgi birikimini araştırabilmekten ziyade maddi bir kazanç elde edebilmek adına antik batıkların keşfedilmesine asla göz yumulmamıştır. Ancak bazı memleketler var ki, halen, ortaya çıkarılan değerli buluntulardan bir yüzde almak karşılığında define avcılığına izin veriyorlar. İşe yaradıysa da bu nadirdir. Türkiye yasalarından hareket ederek çok daha fazla ticari kazanç elde etmiştir. Örneğin, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Türkiye'de en son bulunduğum dönemde bir yılda tanesi 10 dolar olmak üzere yaklaşık 250.000 bilet satışına ulaşmıştı ki, bu da Kültür ve Turizm Bakanlığı'na diğer kültürel faaliyetleri desteklemesi adına yaklaşık olarak 2,5 milyon dolar tutarında bir gelir sunmuştu. Buna müze ziyaretçileri tarafından Bodrum'daki hediyelik eşya satan dükkânlarda, lokantalarda, taksilerde, kimi zaman ise otellerde harcanan parayı da ekleyin; sonuçta elde edilen gelirin diğer ülkelerin ganimet paylaşımında elde ettiklerinden oldukça fazla olduğu apaçık ortada. Bütün uluslar batıkların "para eden şey" olmasının ötesindeki asıl değerlerinin farkına bir defa varırlarsa, onları korumak ve sahip çıkmak adına gerekli adımları atacaktırlar.

Ancak bugün, uluslararası karasularında, sahilten epey uzakta ve oldukça derinde bulunan batıkların yerlerinin saptanıp su yüzüne çıkarılabiliyor olması yeni bir problemi de beraberinde getirir. Bu batıklar kime aittir ve bunların kazısını kim yapmalıdır? Uluslararası yasalar bu batıkların define avcılığı tarafından yağmalanmasını mutlaka engellemelidir. Söz konusu batıkların köken bakımından ait oldukları ülkelere götürülmesi fikri ise uygulanabilir değildir. Otuz yıldan fazla bir süredir, Gelidonya Burnu'nda batmış olan geminin, ben bir Kenan gemisi olduğunu iddia ederken diğer

bilim adamları bunun Mikenlere ait olduğunu ileri sürdüler. Şu halde, söz konusu batık uluslararası sulardan çıkarılmış olsaydı, bunu Lübnan'a mı, Suriye'ye mi, İsrail'e mi yoksa Yunanistan'a mı götürmeliydik? Geminin taş çıpası ve de üzerinde yüklü bulunan çanak çömleğin büyük bir bölümü üzerinde gerçekleştirilen labarotuar analizleri incelenen malzemelerin Kıbrıs kökenli olduğunu göstermektedir, o halde şu an bizim bunları Kıbrıs'a teslim etmemiz gerekir. Benzer bir şekilde, Roma'nın herhangi bir çanak çömlek kargosu da Kuzey Afrika, İngiltere ya da İtalya kökenli olabilir ya da seramik kargosu farklı bir ülkeden de satın alınmış olabilir.

Bir parça tereddütle birlikte, uluslararası karasularında dalışlar gerçekleştiren arkeologların, 19. yüzyılda varlıklı müzeler tarafından, yine bu müzelerde sergilenen eser toplamak amacıyla gönderilen öncü arkeologların yolundan gitmelerinin en iyisi olabileceğini öneriyorum. Farkındayım, bu tartışmaya yol açabilecek bir öneri, ancak bir düşünceye dayanıyor. Derin su arkeolojisinin hatırı sayılır bir maliyeti vardır. Ve diyelim ki, British, Louvre ve Hermitage Müzeleri veya Metropolitan Sanat Müzesi, uluslararası sularda gerçekleştirilecek bu tür bir kazı için oluşacak maliyeti karşılıyor. Peki, o halde, en uygun şekilde koruma altına alıp, yayınlayıp tüm dünyaya sergileyebilecekleri ve bizzat kendileri tarafından kurtarılan bu sanat eserlerini neden sahiplenmesinler? Farzedelim ki bu bir Kenan buluntusu, neden maksimum 4 milyon nüfuslu Lübnan'da sergilenmek zorunda? Amerika Birleşik Devletleri'nde de neredeyse 3 milyon Lübnanlı-Amerikan vatandaş yaşıyor. New York'un yıllık ziyaretçi sayısının Beyrut'tan daha fazla olduğu da kesin. Farklı yönere çekilebilecek tehlikeli bir öneri sunduğumun farkındayım, ancak tartışmaya değer!

VI. Sualtından çıkartılan materyal kültür kalıntılarının konservasyon, preservasyon ve sergilenme süreçleri hakkında izlenmesi gereken yöntemlere yönelik düşünceleriniz nelerdir?

1960'lı yılların sonundan beri genellikle, Türkiye'deki kazı ekibimize profesyonel bir konservatör de dâhil etmekteyiz. Burada, Texas A&M Üniversitesi'nde, Amerika Birleşik Devletleri'nde bilinen en iyi konservasyon laboratuvarlarından birine sahip olmamıza rağmen, ben bile burada sadece sıradan bir ziyaretçi gibi kalıyorum ve çok fazla bir şey anlamasam da, yaptıkları işleri görünce hayretler içinde kalıyorum. Örnek vermek gerekirse, Texas Eyaleti arkeologları Fransız kâşif La Salle'nin *La Belle* isimli gemisini Texas sahilleri açıklarında kazdıklarında teknenin konservasyonunun yapılması ve de gövdesi ile diğer donanımının düzenlenerek sergilenen duruma getirilmesi için bizim labarotuarımıza ödeme yapmışlardır. Konservatörler parçaları birbirinden ayırdılar ve gemiyi içine batırıp yine bu tonlarca yükü taşıyabilecek donanıma sahip devasa bir "yüzme havuzu" inşa ettiler. Daha sonra, gemi havuzun içinde yeniden monte edildiği zaman, havuz birkaç yıl boyunca, seyreltilmiş polietilen glikol ile (PEG) ile dolduruldu. Polietilen glikol yöntemi bakım sürecini tamamlamak için çok pahalı gelince, labaratuvar personeli bana göre ülkedeki en büyük vakumlu dondurucuyu inşa ettiler ve bakımın ileriki aşamaları için birbirinden bağımsız kalasları içine yerleştirdiler. Şu an ekip, en önemli parça ve ilgi odağı olan gemi omurgasını eyaletimizin başkenti olan Austin'deki yeni eyalet tarihi müzesi için yeniden monte ediyorlar. Geminin dümeni ve kargosu da benzer şekilde konserve edildi ve restorasyonu yapıldı, müzede geminin yanında sergilenen olacak. Şu an ise, yaklaşık 100 ton demirden yapılmış bir 19. yüzyıl buharlı gemisi restore edilmek üzere Louisiana'dan laboratuvara gönderilmiş durumda! Konservatörler demir üzerinde elektroliz yöntemini kullanacaklar. Onlar aynı zamanda tahta, kumaş ve deri gibi organik materyallere bakım yapabilmek için polietilen glikole yatırma ya da vakumlu dondurma yöntemlerinden farklı olarak silikon yağlar kullanılan başka bir metod geliştirip patentini aldılar. Laboratuvar teknikerlerinin nasıl çalıştıkları hakkında gerçekten oldukça az şey anlıyorum ve az bir bilgiye sahibim; ancak bizim Sualtı Arkeolo-

jisi Programı mezunlarını asistan olarak istihdam ediyorlar. Sanırım *Sualtı Arkeoloji* isimli kitabımda *Belle* isimli gemi üzerine yazılmış bir bölüm var; kitap da oradaki (INA bünyesindeki) kütüphanede olmalı.

VII. Sualtı arkeolojisinin geleceğini nasıl yorumluyorsunuz?

Ne olabileceğini hayalimde canlandıramıyorum. 1960 yılında, Gelidonya Burnu'na giderken de çeşitli dillerde yazılmış bu büyük, önemli dergilerin olacağını tahmin edemiyordum. Yalnızca bu alana odaklanmış bir araştırma enstitüsü tasarlamıyordum ya da Amerika Birleşik Devletleri'nde, Türkiye'de, Birleşik Krallık'ta, Danimarka'da, Belçika'da, İsrail'de ve başka pek çok ülkede bulunan üniversitelerdeki bu programlar, dersler de aklımda yoktu o zaman. 1963'te Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Minnesota'da düzenlenmiş ve konusu ilk defa sualtı arkeoloji olarak belirlenmiş bir konferansa katıldığımda, önde gelen pek çok isim bir odadaydı. Biz hepimiz birbirimizi tanıyorduk ve birbirimizin neler yaptığından haberimiz vardı. Günümüzdeyse, bizim disiplinimizle ilgili dünya çapındaki yüzlerce gelişmeye insan ayak uyduramıyor.

VIII. Türkiye karasularının sualtı zenginliklerini belgeleme konusunda yapılması gereken çalışmalar ile bu zenginliğin korunması yönünde alınması gereken başlıca önlemler nelerdir?

Çalışılmakta olan bölgenin periyodik olarak edebiyatının, dillerinin ve sanatının bilgisi kadar, bu bölgede gemi omurgalarının nasıl inşa edildiğine yönelik tarihsel bir çalışma da bugün sualtı arkeologları için elzemdir. Profesyonel konservatörler daima işin içinde yer almalıdır. Benim kendi üniversitem dışındaki diğer üniversitelerin sundukları eğitim hakkında pek fazla bir bilgim yok; ancak herhangi bir ülkede ulusal çıkarlar uğruna yerel arkeologlar için standartların düşürüleceği endişesindeyim. Umarım bu olmaz. INA'nın başarısı ise verilen yasal burslara bağlıdır.

IX. Genç sualtı arkeologlarına ne gibi öğütleriniz olabilir?

Öğrencilerimizin çoğuna Yüksek Lisans eğitimlerinde Sualtı Arkeolojisi üzerine çalışmaları ve daha sonra doktora eğitimlerini almaları için farklı bir üniversitedeki alanla ilgili bir programa kayıt olmaları konusunda ısrarla tavsiyelerde bulunuyorum. Daha sonra bu alanda eğitim vermekle ilgili bir iş bulabilirler, ancak bir sualtı arkeolojisi araştırmasında müşterek çalışma yapmak için bilgi ve tecrübe birikimine her daim sahip olmaları iş fırsatlarını arttırabilir. Örnek vermek gerekirse, bizim yüksek lisans öğrencilerimizden bazıları doktora eğitimlerini farklı üniversitelerdeki Klasik Filoloji, Antropoloji, Egyptoloji, Amerikan Tarihi ve Yakın Doğu Çalışmaları gibi alanlar üzerine tamamladılar ve şu an onların tamamı iyi üniversitelerdeki farklı anabilim dallarında öğretim görevlisi pozisyonlarına sahipler. Yüksek lisans öğrencilerimizin büyük bir çoğunluğu müzelerde, hükümet ve devlet daireleri adına bir sözleşmeli arkeolog, bazen de konservatör olarak iş bulmuş olsalar da sualtı arkeologları için çok fazla iş pozisyonunun olabileceğinden kuşku duyuyorum. Diğerleriye doktor ve dışçı olmuşlardır; bilgisayar uzmanı olan bile mevcut.

X. Sualtı arkeolojisi alanında yeni ekoller yaratmış ve bu bilim dalının önemini dünyaya kanıtlamış olan Institute of Nautical Archaeology'nin (INA) gelecekteki misyonu ve vizyonu üzerine öngörüleriniz nelerdir?

Bugün (29 Mart), Amerikalı asker ailelerinin komşu Suriye ve Irak'tan (kaynaklanabilecek) *İŞİD* saldırıları tehlikesi sebebiyle Türkiye'nin belirli bölgelerindeki evlerini tahliye etmelerinin istenmiş olduğunu haberlerde gördüm, Bodrum'un sınırları içerisinde yer aldığı Muğla İli'nde (yaşayanların) bile ve bizim Dışişleri Bakanlığı da yurtdışına çıkacak tüm Amerikalılar için Türkiye hakkında bir

seyahat önergesi yayımlandı. Ben 50 yıl boyunca, solcu, sağcı, askeri ve muhafazakâr hükümetler döneminde, zaman zaman da ülke genelinde sağcı ve solcu gruplar arasında sürekli cinayetlerin yaşandığı ya da *PKK*'nin Türkiye'nin batı sahilindeki gözde turistik kentlere saldırı tehdidinde bulunduğu sıralarda Türkiye'de mutlu bir şekilde çalıştım. Hatta çocuklarımı eşim ve benimle birlikte Bodrum'da zaman geçirebilsinler diye bir seneliğine okuldan bile aldım; onlar 9 ve 12 yaşlarındayken Ankara'dan İzmir'e yalnız başlarına otobüs yolculuğu yapabiliyorlardı. Yani ben daha önce Türkiye'deki geleceğimiz hakkında asla korkuya kapılmadım.

INA'yı kurmak için Pennsylvania Üniversitesi'ndeki görevimden istifa ettiğimde, ilk olarak Kıbrıs'ı kendimize çalışma merkezi olarak belirledik, zira oradan Türkiye, Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve hatta belki de Mısır ve Yunanistan karasularında dahi çalışma imkânına kavuşabileceğimizi ümit ediyorduk. INA'nın kurucu başkan vekili olan Michael Katzev MÖ IV. yüzyıla tarihlendirilen ve Kyrenia (Girne) açıklarında kazısını yapmış olduğu bir batığın restorasyonunu yapmak için çoktandır orada bulunuyordu. Ne yazık ki, bir yıldan daha kısa bir sürede bizim buradaki merkezimizi kapatmamıza sebebiyet verecek olan Kıbrıs Savaşı patlak verdi. Oradan, Lübnanlı bir arkeolog ile birlikte doğruca Lübnan'a geçtim ve orada bir yüzey araştırması yapmak için izin aldım, ancak bir yıl sonra Lübnan'da da bir iç savaş patlak verdi, böylelikle bu yüzey araştırması hiçbir zaman yapılmadı. O zamanlar, Kıbrıs'taki Türk pozisyonunu savunmak amacıyla kaleme almış olduğum bir yazı *Newsweek* dergisinde yayımlandı, Yunan basınında benim aleyhimde yazılar yazıldı, hatta bunlardan biri "*George Bass Yunanistan'ın bir numaralı düşmanıdır*" diyordu. Bundan böyle de Kıbrıs Rum Kesimi'nde hoş karşılanmadım.

Türkiye'deki çalışmalarımız ordu tarafından bir yıl süreyle durdurulmuş olmasına rağmen, çok kısa bir zaman içinde bölgedeki kazılarımıza ve yüzey araştırmalarımıza tekrar başlayabildik. Yani Türkiye her daim Akdeniz çalışmalarımızın merkezi olmuştur. INA arkeologları İsrail, Mısır, Eritre, Bulgaristan, Portekiz ve İspanya'da kazılar gerçekleştirdi ve de Gürcistan, Lübnan, İsrail, Yunanistan, Malta, İtalya ve Fas'ta ise yüzey araştırmaları sürdürdü, ancak INA'ya bağlı Bodrum Araştırma Merkezi onun Kadim Dünya (Asya - Avrupa ve Afrika kıtaları) karargâhıdır. INA şu an dört kıtada çalışmalarını sürdürüyor; Kuzey Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarında; Alaska'dan Japonya'ya, Sri Lanka'dan Kenya ve de Karayip Adaları'na değin uzanan bir kazı ağı da var. Ancak yalnızca INA için tasarlanmış 25 metrelik bir açık deniz gemisi olan Virazon II'nin Türkiye'de inşa edilip demirlemesini tercih ettik; içinde Türk mürettebatı bulunan bu gemide Türk bayrağı dalgalanacaktır.

